

نقد و بررسی کتاب

کتاب نامبرده به زبان روسی می‌باشد که توسط سه نویسنده به شرح زیر به رشته تحریر درآمده است:

۱. خانم پروفیسور لاریسا رویان: استاد آکادمی علوم روسیه و یکی از صاحب‌نظران و کارشناسان در زمینه مسائل ژئواستراتژیک، ژئوپلتیک، مناقشات منطقه‌ای و... می‌باشد.

۲. خانم یلنا کاتایوا: دارای دکترای فیزیک و عضو برنامه تحقیقاتی «منابع نفت و گاز روسیه در رابطه با امنیت انرژی این کشور» می‌باشد.

۳. آقای ولادیمیر خگامی: دارای دکترای علوم سیاسی و یکی از اعضای برنامه تحقیقاتی «منابع نفت و گاز روسیه در رابطه با امنیت انرژی این کشور» می‌باشد.

کتاب در سال ۲۰۰۶ چاپ شده و مشتمل بر ۴۰۴ صفحه می‌باشد. در مقدمه این کتاب چنین آمده است:

خاور دور به دلیل وسعت تأثیر آهنگ توسعه اقتصادی و تکنولوژی آن دارای جایگاه ویژه‌ای در سیستم روابط بین‌الملل و امنیت جهانی است. این منطقه همیشه یکی از مراکز مهم سیاست بین‌المللی و اقتصادی بوده است.

به‌طور کلی می‌توان گفت که سیستم امنیت منطقه‌ای خاور دور فعلاً دور از اجرا

است. ساختار جدید امنیتی منطقه شامل افزایش پتانسیل نظامی و استقلال سیاسی کشورهای منطقه است.

در گذشته‌ای نه چندان دور، منطقه مرکز نبردی برای اتحاد جماهیر شوروی و ایالات متحده آمریکا برای حاکمیت بر آن بوده است.

امروز با وجود ثبات نسبی در خاور دور، می‌توان روندهای مناقشات پنهان و آشکار را در رابطه با ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک مورد مطالعه قرار داد.

برژینسکی در کتاب خود تحت عنوان تخته شطرنج می‌گوید: «خاور دور امروز دستخوش رشد فوق‌العاده اقتصادی با سیاست نامشخص است. اختلافات اقتصادی و سیاسی؛ توسعه وخامت در منطقه، جایی که منافع بازیگران مهم دنیا وجود دارد، را به دنبال دارد».

مشکل توسعه اقتصادی در خاور دور محرک رشد ادعاهای سیاسی کشورهای پیشرفته است. حل‌نشدن و تقویت این ادعاها، اساسی برای بروز مناقشات احتمالی است.

هانتینگتون سیاستمدار آمریکایی می‌گوید: مناقشات خانمان‌برانداز موجب پویایی اقتصادی کشورهای آسیایی، از جمله قوی‌کردن چین و تبدیل آن به دولت حاکم آسیای شرقی شده است.

به دلیل اینکه تاکنون سیستم تضمین امنیتی چندجانبه‌ای ایجاد نشده است، اوضاع وخیم‌تر می‌شود. در حال حاضر در خاور دور تغییرات جدی در سیستم امنیت از جمله: تقویت نقش چین که مدعی است کشور قوی است و مسائل مرزی آن با روسیه و ژاپن حل نشده، پیش‌بینی به وجود آمدن بازیگر بانفوذ همچون اتحادیه کره، تغییر نقش عامل آمریکایی در منطقه، ایجاد شده است.

در این اثر تحقیقی بررسی کلی از منطقه خاور دور در زمینه‌های: ارضی، جمعیتی، اقتصادی و نظامی شده است و نشان می‌دهد که منافع روسیه در این زمینه‌ها با منافع کشورهای توسعه‌یافته و قوی همچون: چین، ژاپن و آمریکا متقاطع می‌شوند. علاوه بر این در ژئوپلیتیک کلان خاور دور، روسیه امروز یک عامل فعال نیست.

در بخش‌هایی از این کتاب می‌خوانیم:

تحولات ساختاری در ژئوپلتیک خاور دور و فروپاشی شوروی موجب شد که روسیه از صحنه خارج شود و شرکت فدراسیون روسیه در روند کشورهای آسیای شرقی به حداقل برسد. تأثیر ژئوپلتیک روسیه در خاور دور در حال حاضر بسیار کمتر از دوران شوروی است. در ساختار کلان ژئوپلتیک منطقه روسیه نقش مهمی ندارد. در حالی که این کشور از نظر وسعت، کشوری بزرگ است و دارای منافع ملی خود در منطقه می باشد و همین امر باعث شده که روسیه نسبت به تهدیدات منافع خود بی توجه نباشد و از تمامیت ارضی و حفظ مرزهای خود دفاع نماید.

سیستم ژئوپلتیک در خاور دور و در آسیا - اقیانوسیه بیانگر تنش ها، تناقضات، پایان نیافتن اختلافات منطقه ای و ادعاهای مرزی کشورهای منطقه با یکدیگر است.

بررسی تأثیر و نفوذ روابط سیاسی - بین المللی در منطقه نشان دهنده این سیاست است که حضور روسیه را در منطقه محدود نمایند. در حالی که روسیه به عنوان شریک مهم استراتژیک می تواند نقش مهمی در شکل گیری سیستم امنیت منطقه ای و جهانی داشته باشد. خاور دور منطقه استراتژیکی مهمی برای روسیه است، زیرا بروز مشکلات و تأمین امنیت مرزی و ارضی در منطقه و عوامل بی ثباتی، موجب فشار ژئوپلتیک و ژئواکونومیک برای روسیه می گردد.

منافع ملی روسیه در خاور دور دارای معیارهای ژئوپلتیک، اقتصادی و نظامی است. - ژئوپلتیک: منافع ملی روسیه در خاور دور قبل از هر چیز شامل حفظ تمامیت ارضی کشور، دسترسی به منابع معدنی و بیولوژی، حضور فعال در روابط اقتصادی، فراهم نمودن شرایط برای همکاری کشورهای منطقه، کاهش وخامت ژئوپلتیک و گرایشات خصمانه در خاور دور می باشد.

- اقتصادی: همگرایی روسیه با خاور دور باید به عنوان منافع ملی در سیستم اقتصاد جهانی و براساس شرکت روسیه در روابط اقتصادی در منطقه آسیا - اقیانوسیه مورد بررسی قرار گیرد. ایجاد شرایط برای تحکیم روابط اقتصادی در زمینه صادرات و واردات و همچنین تعیین بودجه آن فراهم گردد.

- نظامی: منافع ملی روسیه در خاور دور با اجرای مؤثر استراتژی دفاعی کشورها در

مرزهای شرقی و ممانعت از مناقشات نظامی در منطقه و همچنین شرکت در ایجاد سیستم امنیت منطقه‌ای فراهم می‌گردد.

در حال حاضر تهدید نظامی برای استقلال و حفظ تمامیت ارضی روسیه وجود ندارد. ولیکن عواملی چون حل‌نشدن مباحث مرزی، حاکم‌بودن سیستم امنیت آمریکایی مبتنی بر شوراهای نظامی با ژاپن و کره جنوبی، تقویت نقش جمهوری خلق چین، افزایش پتانسیل نظامی سایر کشورها و کاهش تسلیحات روسی به ویژه علمی - تکنیکی نسبت به سایر بازیگران منطقه، می‌توانند تهدیدات بالقوه‌ای برای روسیه باشند.

به همین دلیل روسیه برای تأمین امنیت در منطقه بایستی پتانسیل نظامی و دفاعی را در سطحی تقویت کند که هم تجاوزات مستقیم خارجی را دفع نماید و هم مانع از توسعه مناقشات نظامی کشورهای همجوار برای جلوگیری از جنگ منطقه‌ای با نقشه‌های قوی نظامی - فنی و نظامی - سیاسی کشورهای مغرض گردد.

تهدیدات اقتصادی قبل از هر چیز وابسته به موقعیت اقتصاد بحرانی مناطق خاور دور روسیه و صدور زیاد مواد خام از کشور است. به همین دلیل لازم است دولت در سیاست‌های اجتماعی - اقتصادی خود، ویژگی‌های منافع ژئواستراتژیک کشور و اولویت‌های مرزی توسعه اقتصادی - اجتماعی را در نظر داشته باشد. ضروری است تنظیم پتانسیل اقتصادی منطقه، دولت و مجموعه اقدامات کشور براساس افزایش پتانسیل اجتماعی - اقتصادی خاور دور صورت گیرد. در درجه اول بایستی اقداماتی در زمینه سالم‌سازی جو سرمایه‌گذاری در منطقه، افزایش تولیدات رقابتی، توسعه حمل‌ونقل و ارتباطات، ساماندهی مناطق آزاد تجاری و اقتصادی انجام شود.

تهدیدات امنیت اجتماعی - جمعیتی در زمینه‌های: رشد منفی جمعیت و مهاجرت مردم بومی و مشکل فشار جمعیتی بر کشورهای همجوار برای روسیه وجود دارد. روسیه دارای ذخایر مهاجرتی است که ممکن است در اجرای روندهای مهاجرتی دولت مورد استفاده قرار گیرد.

موارد مذکور موضوع اصلی کتاب می‌باشند که در ۵ فصل به آن پرداخته شده است.

فصل اول:

خاور دور به عنوان منطقه منافع ملی فدراسیون روسیه

۱. تغییرات و تحولات سرتاسری و منافع ملی فدراسیون روسیه در منطقه خاور دور.
۲. اولویت‌های سیاست فدراسیون روسیه مربوط به تأمین منافع ژئواستراتژیک خود در منطقه خاور دور.
۳. خصوصیات سیاست امنیت فدراسیون روسیه در منطقه خاور دور در مرحله معاصر.
۴. نتایج نظرخواهی کارشناسان بین‌الملل مربوط به اوضاع در خاور دور و در منطقه آسیا و اقیانوس آرام.

فصل دوم:

تهدیدات معطوف به منافع ژئواستراتژیک فدراسیون روسیه در منطقه خاور دور

۱. ساختار امنیت و تهدیدات تازه در منطقه خاور دور.
۲. نظریه امنیت منطقه خاور دور: تعبیر ژاپنی، آمریکایی و چینی.
۳. نتایج نظرخواهی کارشناسان بین‌الملل راجع به خطر و امکانات بروز مناقشه نظامی در منطقه خاور دور.

فصل سوم:

مباحثات ارضی و دغاوی در مناطق خاور دور و آسیا و اقیانوس آرام

۱. ناتمام ماندن مرزبندی بین روسیه و چین. مسأله اتمام علامت‌گذاری مرزها.
۲. مناقشه ارضی بین روسیه و ژاپن: جزایر کوریل جنوبی یا «سرزمین‌های شمالی»؟
۳. طرح‌ها و پیشنهادات غیرعملی و عملی: در گذشته و حال حاضر.

فصل چهارم:

ظرفیت منابع معدنی و استفاده عاقلانه از آن به عنوان عامل استراتژیکی پیشرفت

روسیه

۱. جهت‌گیری اصلی سیاست فدراسیون روسیه در زمینه منابع، انرژی و دیپلماسی.
۲. منابع معدنی روسیه، استخراج و استفاده از آنها.
۳. صادرات هیدروکربورهای روسیه به آسیای شمال و شرقی به عنوان عامل ثبات و همکاری در منطقه.
۴. استراتژی انرژی روسیه در راستای امنیت و منابع انرژی.

فصل پنجم:

راه‌ها و مکانیزم تأمین امنیت منطقه خاور دور روسیه

۱. امنیت اجتماعی و اقتصادی خاور دور روسیه به عنوان اساس امنیت جامع منطقه.
 ۲. جهات سیاسی امنیت اجتماعی و دموگرافی منطقه خاور دور.
 ۳. لزوم تکمیل معیار تنظیم دولتی و حقوقی در منطقه خاور دور.
- پروین معظمی گودرزی - آسیای مرکزی و قفقاز

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی